



Hi scriben twaelfde Eeuw.

Dierix, eene clusenaere te Herinis coopt, drey silveren penninghen ten preys, een beeldekeyn van de Soete Maeghet - met hout gheconstelt - cleen ende simpel maar constigh ghesiert.

Hi cleutert een screyn, bebestigt ditselfde aan sinen boom en sluit het beeldekeyn daerbinnen in.

Hi is content in sin herte - de menschen ooc verbliden sich in dieselfde en ooc die Soete Maeghet verheugde sich in diese blaekende Godsbruchtigheid.

Overtuugt van sin visioen dat op die plaetse mirakelen souden gescieden boutot hi eene capelle in steene...

De Hernse Kartuis ...

een somber verhaal

door André TIMPERMAN

Het betreft hier de bedevaartskapel: Onze-Lieve-Vrouw van Dierikshoven reeds vóór 1148 gebouwd door een legendarische eremijt "Dierik". Deze legende is het historisch uitgangspunt van de eerste kartuizersstichting in de Nederlanden, in 1314 opgericht te Herne - gelegen in het graafschap Henegouwen en behorende tot de Heerlijkheid Edingen - in de nabijheid van deze O.-L.-Vrouwkapel. In 1307 kwam de Heer van Edingen,

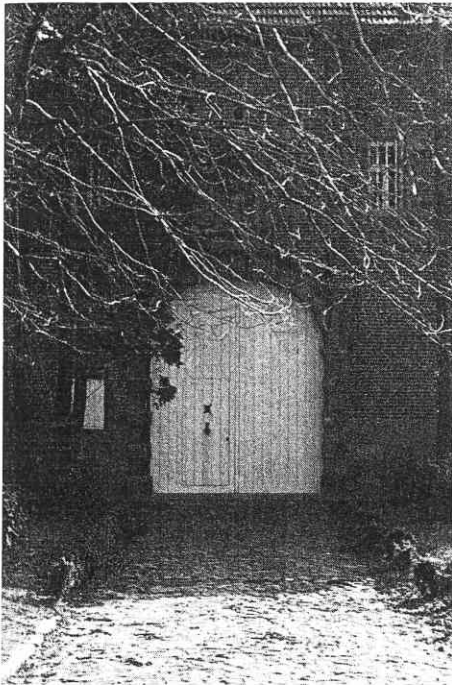
Walter II, overeen met de abt van Sint-Aubertus te Kamerijk, die de beschermheer van deze kapel was, er een klooster bij te stichten.

DE EEUW VAN DE RENAISSANCE

In een zo bewogen tijdperk was in Brabant de slag der Gulden Sporen niet onopgemerkt voorbijgegaan. De Heren van Edingen mengden zich in het gekonkel en de rivaliteit tussen

de graafschappen Vlaanderen en Brabant. Het dreigend Franse gevaar leidde echter tot Dietse eenheid.

De graaf van Vlaanderen bleef trouw aan Paus Urbanus, in tegenstelling tot zijn leenheer, die de paus van Avignon, Clemens VII, huldigde. Het Westerse Schisma, de strijd in de Kerk, verdeelde het Westen: er waren Fransgezinde pausen (Avignon) en Italiaanse die Rome trouw bleven. De Kerk had het antwoord op deze uitda-



De toegang tot het oude gastenkwartier van de Kartuis.

ging van het individu, dat zelf wilde oordelen en beslissen nog niet klaar. De middeleeuwse kerstenheid was één grote familie geweest met de paus letterlijk als vader - het was de puberteitskrisis der Westerse geschiedenis.

Tijdens het Westerse Schisma kozen de Kartuziers van Herne aanvankelijk voor de paus van Rome, in 390 stonden ze daarentegen aan de kant van de pausen van Avignon.

1307 - de heer van Edingen, Walter II, schenkt 15 bunders grond en laat de bouwwerken beginnen. Bij zijn dood in 1309 kwam 100 pond tournoois vrij voor de voltooiing van de bouw.

Als eerste prior werd dom Robertus, een monnik uit het kartuizersklooster van Sint-Pietersdal, bij Vervins, in het bisdom Soissons, aangeduid en de eerste monniken kwamen uit de kloosters van Valenciennes, Noyons en Sint-Omaars. Dat moet in 1314 gebeurd zijn alhoewel pas in september 1315 de Bisschop van Kamerijk de officiële toelating voor de vestiging van deze contemplatieve orde heeft gegeven.

Vanuit het Pajottenland vervoegen zich vrij snel monniken, conversen en

donaten. Uit akten vinden wij als prior omstreeks 1317: Jan Van Meldert, 1321 - Jan Van Bouchout en nadien Jan Van Maldegem.

In de tweede helft van de veertiende eeuw komt Jan van Ruusbroec bij de "Sarteroise" (kartuizers) als de wonderbare meester zijn geschriften verduidelijken.

In deze beroerde tijden van oorlogen, hongersnood, pest, sociale conflicten, brandstapels en buitensporige geselaars vindt men in de geschreven geschiedenis van de kartuis daarvan geen enkel spoor, behalve over de pest.

DE KARTUIZERS

In deze periode kwam de grote stoot van de kloosterorden. De Cisterciënserformule kende een groot succes en slorpte een groot deel het potentieel van de ijver op.

Terwijl de adel van Bourgondië en die van Vlaanderen de roepstem van de H. Bernardus beantwoordde, hebben andere zielen onder andere even strenge en zuivere regels de weg naar de heiligheid kunnen vinden.



Boven de deur waakt de Heilige Bruno, patroonheilige van de Kartuziers, over wie hier binnen- of buitengaat.

De Heilige Bruno, afkomstig van Keulen en kanunnik van Reims, had in de berggroep van de Chartreuse in het hart van Dauphiné een andere kolonie van "witte monniken" gesticht, die zich vooral aan de beschouwing wijdden. Het eerste moederhuis in die wilde bergstreek bij Grenoble noemde men de Grande Chartreuse. De orde bestaat uit kluizenaars, wier eenzaamheid wordt afgewisseld door gemeenschappelijke oefeningen van gebed. Zij bewonen dan ook geen gewone kloostercel maar hebben elk voor zich een klein woninkje. De kluis bestaat uit een woonvertrekje, waar de monnik bidt, studeert, slaapt en vaak zijn maaltijd gebruikt, een werkplaats, een wandelgalerijtje en enkele vierkante meter grond. Deze kluisen, meestal ten getale van 12 of 24, zijn gelegen rondom een gebouw met kerk en communiteitslokalen aan een zeer lange kruisgang; daarlangs begeben zich de monniken naar de kerk of kapittelzaal. De liturgie is eenvoudig en sober, de zang Gregoriaans en zonder begeleiding, het officie indrukwekkend. De kleding der Kartuziers bestaat uit een witte soutane, waarover een witlederen gordel en

daarover, afhankelijk langs borst en rug, een wit scapulier en ook nog een witte kap.

Ten tijde van haar grootste voor-
spoed telde deze orde ongeveer 200
kloosters.

ELLEDE VAN HET WESTEN

In de lente van 1348 doet de zwarte pest haar intrede. Zij kwam van China. Boten brachten haar naar Genua. Zij trok heel Europa door, van Italië tot Groenland en richtte een onzegbare slachting aan. Avignon verloor 400 mensen per dag, Parijs 800. In sommige steden verdween bijna de hele bevolking, dood of weggejaagd door vrees of honger. Want de gesel-

zer, "pesthuis" of ook "Le Refuge" genaamd. Later zou op deze plaats het Kapucijnenklooster zijn opgericht. Broeder Alardus stierf aan pest in 1439.

PHILIPS I

Philips de Stoute, hertog van Bourgondië, had een vurige verering voor de Kartuziers. In het Kartuziersklooster "Champmol" nabij Dijon had hij een grafkapel voor hem en zijn gezin laten oprichten. Toen hij op 27 april 1404 plotseling stierf te Halle, dienden de leden van zijn gevolg in allerijl naar Herne te komen om er een nieuwe monnikspij te komen halen - daarbij was zijn biechtvader: Martin Pour-

spoor van vrede achter. Een deeltje uit het bewonderend verslag dat broeder Gérard daaraan heeft gewijd:

"... Ende baden Heer Jan dat hi wilde tot ons comen. Ende hi quam van over - V - groote milen te voet gaen bi sijne goedertierenheit, al wast hem pijnlijc. Dese drie daghen, ofte die tijt dat dese Religiose hier bi ons - lieden was, dochte ons al te cort, want elckerlic die met hem sprac, ofte bi hem was, mochte yet ghebetert werden."

Een ex-sekretaris van de Groenedaalse prior had, tegen diens wil in, doch met de beste bedoelingen, een kopie "Van den (Rike) der Ghelieven" aan een van de monniken te Herne over-



De vroegere kluisen zijn nu samengevoegd tot verscheidene kleine woonhuizen, die toch nog het nederige karakter van de toenmalige cellen weerspiegelen.



Een globaal zicht op datgene wat van het Hernse klooster nog is overgebleven.

van de hongersnood komt zich spoedig bij deze van de "grote dood" voegen. Het "derde deel der wereld" stierf door deze twee rampen, veertig miljoen mensen, zegt men. De gevolgen ervan zijn onberekenbaar. De ekonomie is verwoest, de sociale funkties verlopen slecht. De religieuze Orde, met haar verlaten kloosters, ondergaat in haar apostolaat zowel als in haar geregeldheid een plotse neergang die zij slechts na lange tijd te boven zullen komen.

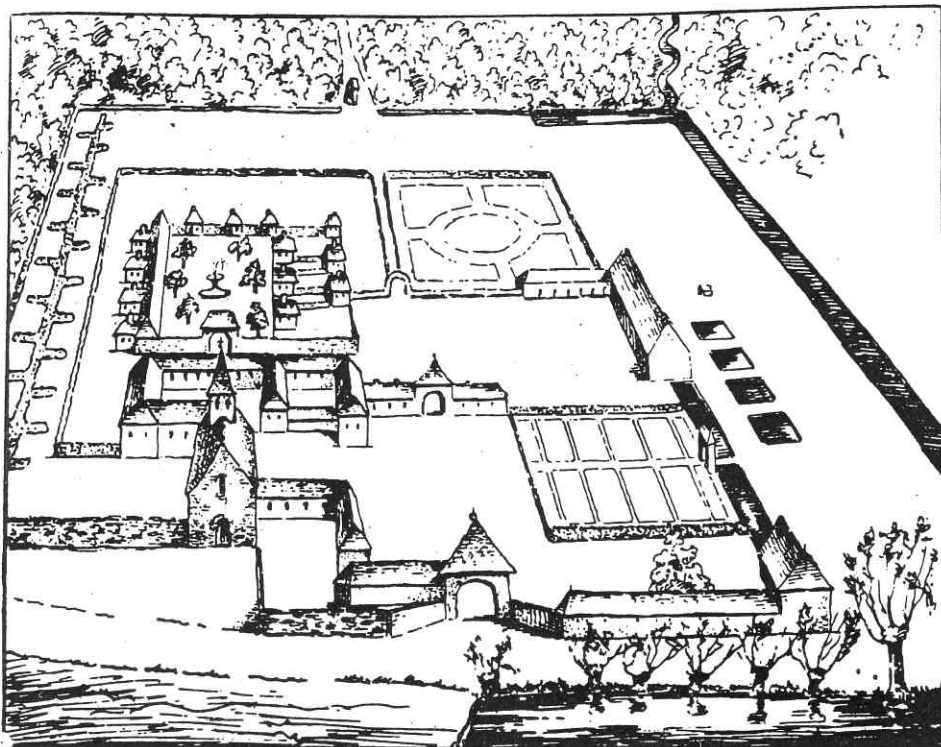
Einde veertiende eeuw moesten de monniken hun klooster voor enige tijd verlaten en vonden een toevlucht te Edingen in een gebouw, geschonken door de moeder van een kartui-

rée. De hertog wilde immers in de nederige kartuizerkledij worden begraven.

JAN VAN RUUSBROEC EN GHERAERT VAN SANTEN

De grootmeester van de Nederlandse mystiek was vanuit Groenendaal een intieme vriend van de Hernse Kartuziers, voor wie de bijna zeventigjarige de enige reis - te voet - over had, die hij in zijn 88-jarig leven aflegde. (± 1362). Broeder Gerard kon de bejaarde prior ertoe overhalen een bezoek te brengen aan zijn klooster, vijf mijl van Groenendaal verwijderd. Drie dagen brengt hij er door en laat er een

gemaakt; daar verwekte het boek zoveel belangstelling, dat men er alles in het werk stelde om zoveel mogelijk van Ruusbroecs geschriften te bemachtigen. Broeder Gerard was voor zijn tijd een voornaam geleerde, kende drie talen, nl. Diets, Frans en Latijn, wat voor die tijd niet weinig betekende. Hij schreef veel keurige boeken, o.m. zangboeken. Als kopiïst moet hij tevens iemand geweest zijn, die zich niet louter tot het ambachtelijke beperkte, doch tevens grondig nadacht over wat hij kopieerde; zijn oordeel over de geschriften van Ruusbroec, geformuleerd in de "Prologhe" bewijst zulks ten overvloede. Deze proloog tot een verzameling van



De Kartuis van Herne in 1760, naar een kaart van A. Capiou in het algemeen Rijksarchief.

vijf hoogstwaarschijnlijk door hem gekopieerde werken en het verlangen de zin en de juiste betekenis van Ruusbroecs leer te begrijpen deed de prior, Jaak van Liedekerke, besluiten de Groenendaalse Godschouwer naar Herne uit te nodigen. Spoedig daarop kwam een gunstig antwoord. Het bezoek heeft vele goede vruchten gedragen. De geschiedenis leert dat er nauwe banden ontstonden tussen Groenendaal en verscheidene kartuizen.

ROGER VAN DER WEYDEN

Met de beide (Hubert en Jan) van Eyck is Rogier een der vooraanstaande schilders uit de eerste helft van de 15de eeuw. Hij streefde naar een schone kompositie. Ver boven zijn virtuose uiterlijkheid gaat de edele en stille innigheid - loutere schoonheid. Zijn beroemde werken zijn her en der verspreid in de grootste musea.

Uit het Kartuizersklooster van Scheut is: "Christus aan het Kruis met Maria en Johannes", nu in het Prado te Madrid.

Sinds zijn zoon, Cornelius, in 1448

zijn intrede als Kartuiser te Herne deed schonk hij 100 Peters (Hene-gouws muntstuk met de afbeelding van Sint-Pieter), 60 gulden om de nieuwe brouwerij te metsen. Nadien vermeldt hij in zijn testament voor dit stift een bedrag van 100 kronen en 1/3 van zijn onroerende goederen en huizen die hij in Brussel bezat. Bovendien schonk hij een schilderij die de kruisafname voorstelt. Rogier van der Weyden is met de Kartuis in contact gekomen door Gillis Joës (Van de Bossche) meestermetser en architect van St.-Goedele. Deze laatste was in relatie met de Kartuis van 1408 tot aan zijn dood in 1459. Zij hebben elkaar leren kennen in de Gilde van de H. Catharina waarvan zij beiden lid waren.

Even voordien was het klooster nog erg klein. Als kloosterkerk diende nog steeds de kapel van O.-L.-Vrouw zodat de pelgrims als het ware naast de paters staan als het officie gezongen wordt.

Tijdens deze periode kende de Kartuis twee merkwaardige priors. Hendrik Van Loen - te Leuven geboren in 1406 - had reeds een hele loopbaan achter zich toen hij zijn intrede deed

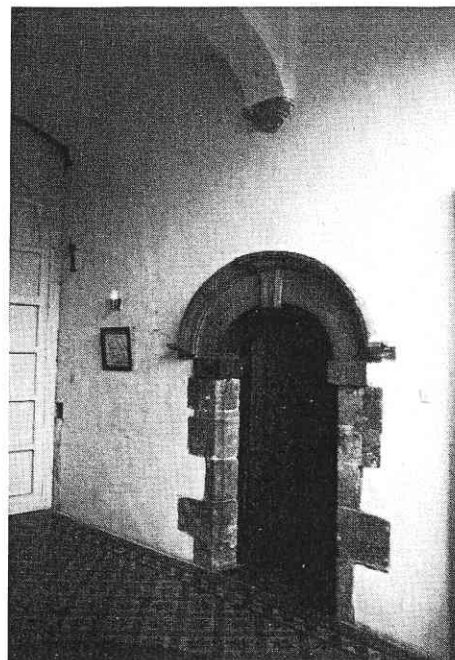
te Herne. Hij was een der eerste studenten van de Leuvense universiteit - gesticht in 1425 - werd er zelfs professor en rektor, in 1437. Hij verlaat in 1441 de universiteit, wordt kartuiser en wordt na zijn geloften vicaris. Drie jaar nadien, bij het aftreden van Laurent van Musschenzele, afkomstig uit Aalst, wordt hij tot prior verkozen. Hij kon een "schoolmeester" van Geraardsbergen overhalen eveneens te studeren in de Leuvense Universiteit. Dat was Arnold Kaerman, geboren te Steenhuize bij Brakel. Op zijn beurt wordt Arnold Kartuiser in 1449, werd in 1456 prior en bleef dat tot zijn dood op 12 februari 1481.

ERASMUS

Zijn roem als geleerde is tot op heden niet vergaan. Verwoed intellectueel, belofte van het humanisme onderhield intense betrekkingen met Jan Ammonius - bekende geschiedschrijver van de Hernse Kartuis (1517-1521).

Hij geloofde dat Erasmus voor de Kerk de dageraad der nieuwe tijden aankondigde. Al wilde Erasmus nooit kerkscheuring, voor Luther voelde hij sympathie. Daardoor werd de kro-

De huidige eigenaar van het gastenkwartier behield ook binnen in de zalen zoveel mogelijk het oorspronkelijke uitzicht.





Rechts op de foto de enorme graanshuur, en links een recenter hoevetje, gebouwd op de funderingen van wat - waarschijnlijk - eens de kapittelzaal was.



Het Hof te Schiebeek was ooit één van de grootste hoeven die behoorden tot de Kartuis.

Op de heuvelrug tegenover de Kartuis staat de zgn. Stomme Kapel, einddoel van de wegom die door vele bedevaarders werd afgelegd.



niekschrijver Ammonius beschuldigd van ketterse gedachten en zelfs opgesloten.

PROBLEMEN DOOR DE EEUWEN HEEN

De vele vruchten van bijna vijf eeuwen monnikenwerk zijn grotendeels verdwenen. Meerdere plunderingen hebben daaraan schuld maar niet minder het afschaffen van het klooster; toen werden gebouwen en inboedel verkocht. De beeldenstorm van 1566 had nog andere nare gevolgen: Prior Livinus Vander Haeghen, een van de enige priors die in Herne geboren werd, kwam de morele slag van de beeldenstorm op 27 augustus nooit te boven...hij stierf op 11 september.

Tijdens de godsdiensttroebelen werd de kartuis in 1580 door een protestants garnizoen uit Ninove geplunderd en platgebrand, pas zestien jaar later was het terug bewoond en in 1598 de kerk hersteld. De Kartuis werd in 1695 nogmaals geplunderd, ditmaal door de Franse troepen van Lodewijk XIV die ook Herne hadden geteisterd.

In het begin van de 16de eeuw waren er regelmatig moeilijkheden in verband met discipline en gezag. Tijdens het priorchap van Sebastien Peeters (1533-1546) werd Hubert van Edingen meermaals opgesloten in de gevangenis. In 1562 vinden wij terug dat hij opnieuw is opgesloten.

Broeder Absalon uit Biervliet overleed hier in 1504. Bij het opruimen van zijn cel vond men "goederen" - wat door de regel verboden was. Daarom werd zijn lijk ontgraven en op de mesthoop geworpen...

Prior Jan van Etterbeek (1495-1500) liet twee monniken uit het verre Saint-Ghislain komen om zijn kartuizers calligrafie te leren.

De priorkeuze liep niet steeds van een leien dakje: tijdens de troebele periode in 1580 werd Lambert van Rotselaar, vice-vicaris bij de Kartuiszinnen van Brugge, te Herne prior benoemd. Hij was echter gevlucht naar Duitsland en stierf er alvorens iets van zijn benoeming af te weten.

Adriaan van Dorpe werd dan maar prior en was hier zo geliefd dat hij telkens opnieuw werd verkozen, zelfs toen hij van zijn oversten, met volmachten van het algemeen kapittel, hogere functies kreeg. De keuze werd van hogerhand gerespekteerd en hij mocht blijven.

Tijdens de oorlogsprikelen van 1667 moesten boeren uit de omgeving met hun goederen en dieren in het klooster worden ondergebracht. Omwille van de slechte financiële toestand na die oorlogen werden alle ongebruikte delen van het klooster verhuurd. Dit was uiteraard nadelig voor het religieus leven.

In de tweede helft der 17de eeuw onderging het klooster opnieuw een reeks van ongemakken als gevolg

van de gespannen toestand tussen de Spanjaarden en de Fransen. De oogsten en bezittingen van het klooster werden herhaaldelijk geplunderd door rondlopende vreemde soldaten.

KEIZER JOZEF II

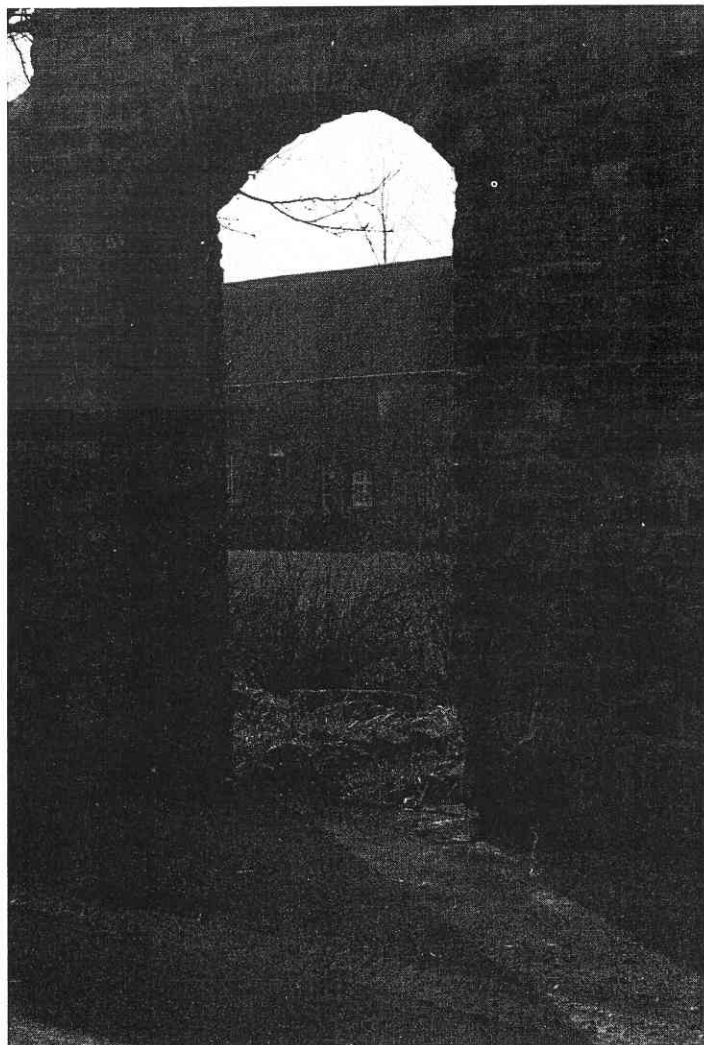
Zoon van keizerin Maria-Theresia; gewonnen voor de nieuwe ideeën, maar weinig intelligent, tyranniek en klein-geestig in zijn vernieuwingen. Hij wilde de filosofie "de wetgeefster van het Keizerrijk" maken en reglementeerde de liturgie, laïciseerde de kloosters en voerde het burgerlijk huwelijk in. Aan de andere kant bracht hij gelukkige hervormingen op burgerlijk en sociaal gebied, maar griede diep de Vlamingen.

De koning van Pruisen, Frederik II, die deze pogingen met een spottend oog gadesloeg, noemde hem "mijn broer de koster".

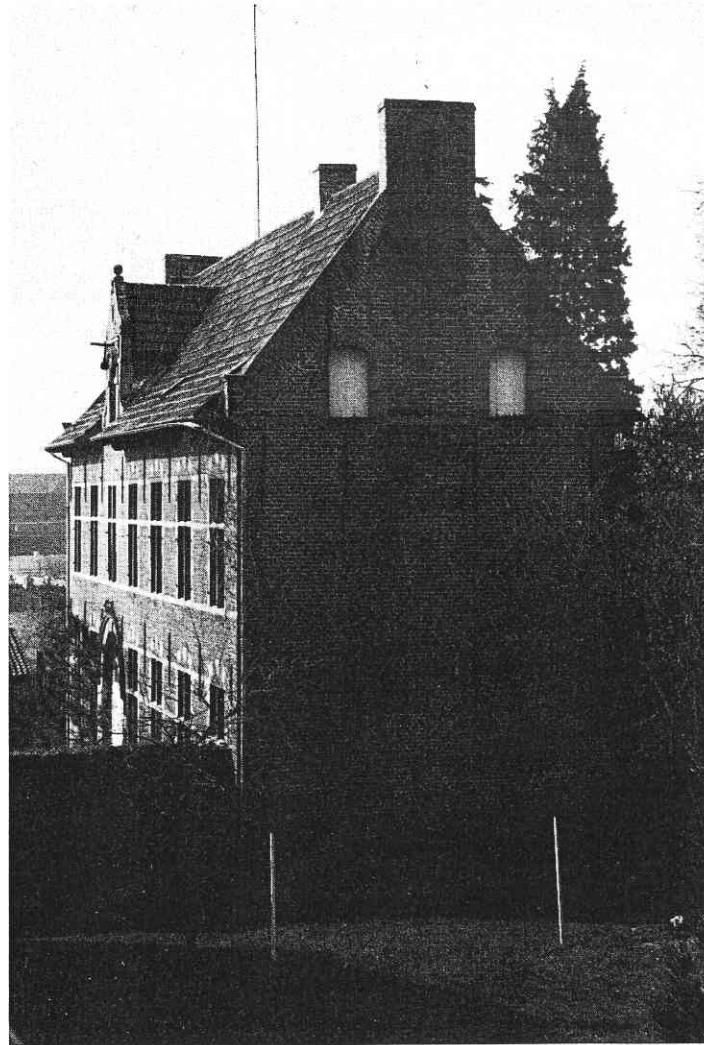
Hij heft een groot aantal kloosters op, zoals het Groenendaalse waar Jan van Ruusbroec ooit prior was. Samen met O.-L.-Vrouwkapelle van Herne werden zeer vele kartuizen afgeschafte waaronder: Dal van Genade te Brugge, H. Catharina -Antwerpen, St-Jezusberg te Zelem-Diest, Koningsdal Meerhem-Gent, O.-L.-Vrouw van Genade te Scheut-Brussel, Maria Magdalena te Leuven en St-Martens-Bos te Sint-Martens-Lierde.

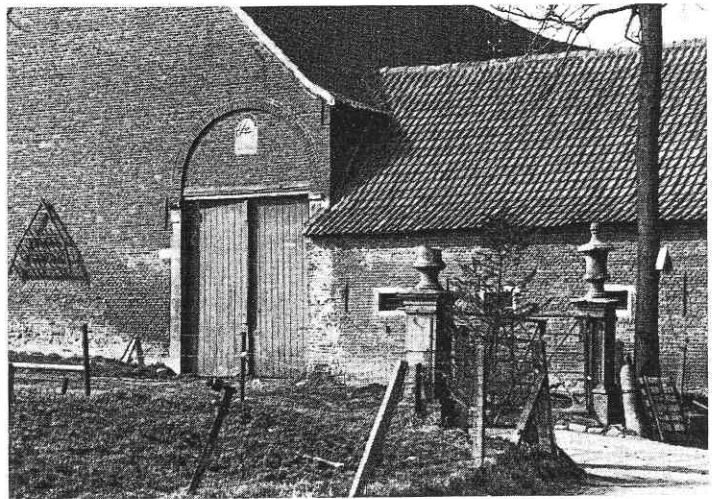
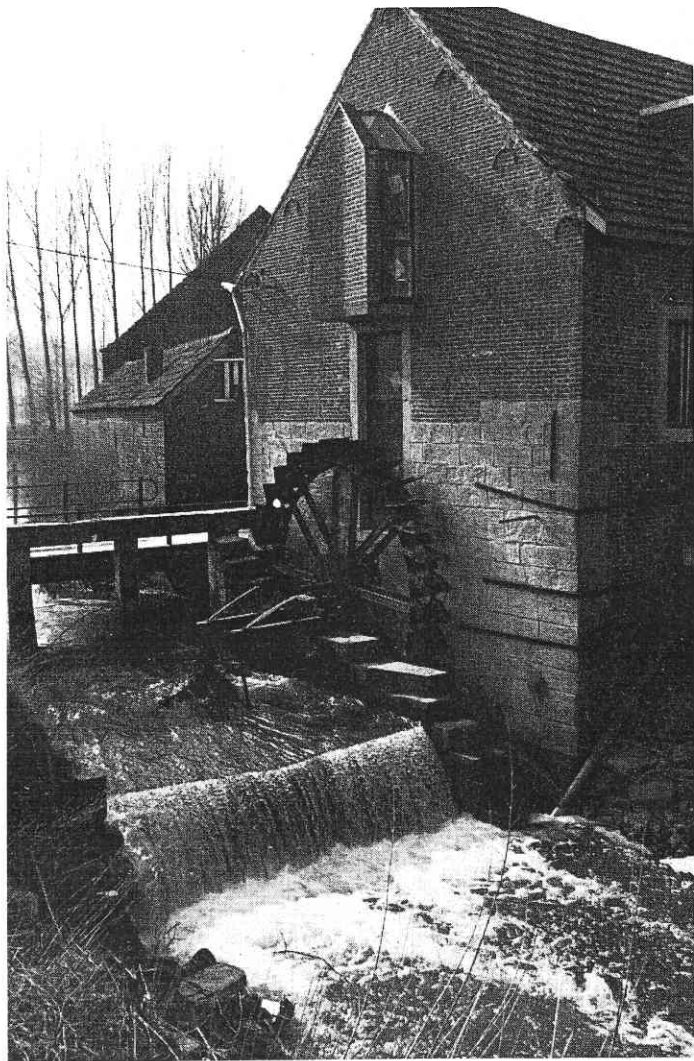
De laatste prior, Frans van den Herrewegen (1765-1783) moest machteloos toezien hoe er zonder omzichtigheid een echte plundering gebeurde deze

Een binnenzicht in de Kartuis.

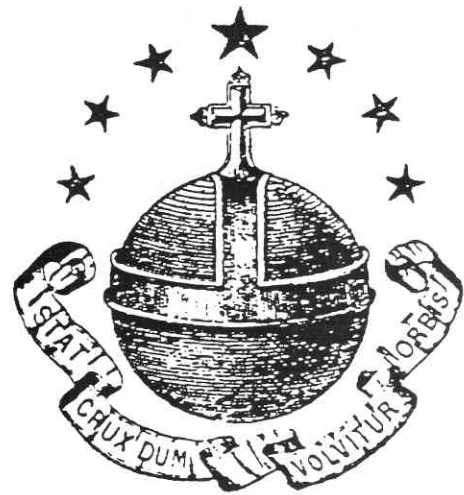


Het gaafst gebleven gedeelte is zeker het gastenkwartier.





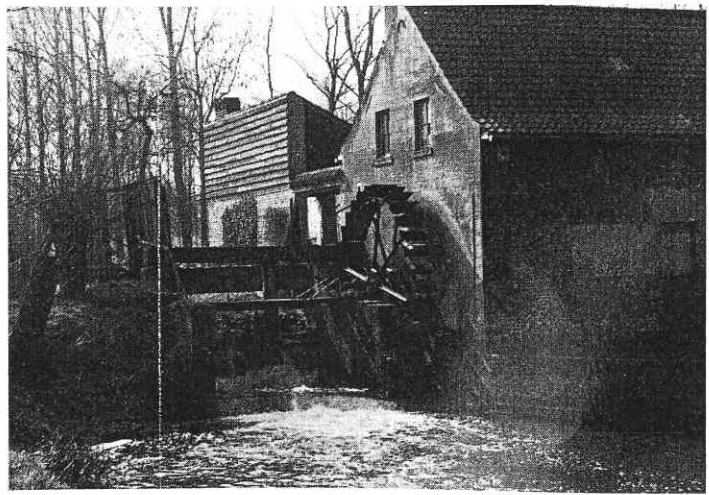
De mooi bewaarde zijgevel van het Hof te Schiebeek.



Dok de Boesmolen was eens eigendom van de Hernse Kartuizers.

Herne, parel aan de kroon van het nooit volprezen Pajottenland.

De Sint-Waldetrudismolen, zeker het mooiste exemplaar op de Markerivier.





Een gevelsteen van de oude graanschuur draagt het chronogram 1705.

"gemeentedries" waar toen geen grond meer beschikbaar was.

De imponerende Sint-Pieterskerk is een der merkwaardigste tempels in Scheldestijl. Het oudste gedeelte, de middenbeuk, is wellicht uit de 11de eeuw, het overige uit de tweede helft der 13de eeuw. De machtige toren met de vier hoektorentjes, opgetrokken in natuursteen van verschillende kleuren, is reeds van ver zichtbaar. Herne, een aantrekkelijk oord in het Pajottenland is een oase van landelijke rust.

DANKBAAR GERAADPLEEGD:

- nota's en dokumentatie van Rudy DUWIJN, evenals zijn artikelen in het tijdschrift: "HET OUDE LAND VAN EDINGEN EN OMLIGGENDE".
- Samengesteld door Johan VAN ONGEVAL: nr 293 van de "VLAAMSE TOERISTISCHE BIBLIOTHEEK" (uitgaven V.T.B.) Beknopte geschiedenis van de kartuis van Herne.
- Het boek PAJOTTENLAND geschreven door Jozef Vrancken
- en de boeken van mijn vader zaliger...

maal echter met een dom misprijzen want het was wettelijk. Waardevolle boeken en kunstwerken gingen aan een spotprijs van de hand; gebouwen werden openbaar verkocht en afgebroken voor bouw materiaal. De kartuis, met zoveel zorg en inspanning opgebouwd werd een puinhoop. Kortzichtige profiteurs verwoestten een erfdeel om zich te verrijken en waanden zich dan nog heel slim...

Het is een bedroevende vaststelling dat het noodlot deze Brabantse kartuis teisterde en uiteindelijk vernielde... waarom dan toch?

DE AREBEEK

Bij het "Broekelenbos" begint de Arebeek waar de Tembreekbeek en de Rifrafbeek samenvloeien. Die buurt noemt men: "Nattendries" en het prachtige hof "ten oievaarsnest" beheerst er gans dat mooie landschap. De beek volgt een grillige loop in het schilderachtig Arebeekdal tot aan de Kapelleberg, de berg van afzondering voor de kartuizers. Zij werpt zich, nabij de oude dorpsdries te Herne in de Mark, riviertje met prachtige watermolens zoals de Boesmolen en de St.-Waldetrudismo-

len. Deze molen, vermeld sinds 1347, hoorde toe aan de abdij van St.-Woutrui te Bergen. Men noemt deze laatste ook de Hernemolen en deze bevindt zich in de kern van het oorspronkelijk Frankisch dorp. De kerk en het huidig dorpsplein, eeuwen later gebouwd, ontstonden buiten deze

Hier was de melkerij-brouwerij van de Kartuis gevestigd.

